

Arvoisa puheenjohtaja, valiokunnan jäsenet ja muut paikalla olijat.

Esitämme, että juridisen sukupuolen, eli väestötietojärjestelmässä ja passissa lukevan virallisen sukupuolimerkinnän, korjaaminen tapahtuisi jatkossa ilmoitusmenettelyn kautta, eikä tämä menettely sisältäisi enää vaatimusta lääketieteellisestä diagnoosiprosessista ja todistusta lisääntymiskyvyttömyydestä. Esitämme myös sukupuoltaan juridisesti korjanneista ylläpidettävän tietokannan lakkauttamista, sekä sitä, että sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen laajennettaisiin myös sisältämään alle 18-vuotiaat.

Sukupuolen juridista korjaamista säätelee niin kutsuttu translaki, joka astui voimaan vuonna 2003. Voimassaoleva laki on monin tavoin puutteellinen ja ihmisoikeuksien vastainen. Kansalaisaloitteen tavoitteena on korjata nykyisessä laissa olevat puutteet, jotta translaki mahdollistaisi oikeudellista sukupuoltaan korjaaville oikeudenmukaisen ja ihmisarvoa kunnioittavan menettelyn.

Kansalaisaloite pyrkii vaikuttamaan nimenomaan sukupuolen oikeudellista korjaamista säätelevään prosessiin. Aloite ei ota kantaa sukupuoliristiriitaan annettavaan lääketieteelliseen hoitoon kuten kirurgiaan tai hormonikorvaushoitoihin. Jos aloite hyväksytään, sen ainoa terveydenhuoltoon liittyvä vaikutus on se, että oikeudellisen sukupuolen vahvistamista varten transihmisten ei tarvitsisi enää käydä pahimmillaan useita vuosia kestävästä lääketieteellisestä prosessista läpi transsukupuolisuusdiagnoosin saamiseksi. Juridisen ja lääketieteellisen sukupuolenkorjausprosessin erottaminen toisistaan myös käytännössä vähentäisi lääketieteellisten hoitojen tarvetta, kun nykyisellään lääketieteelliset hoidot ovat voimassa olevan translain lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen vuoksi edellytys sukupuolen juridiselle vahvistamiselle. Juridisen prosessin helpottaminen mahdollistaisi sen, että mahdollisiin lääketieteellisiin hoitoihin voisi hakeutua sitten, kun aika on itselle sopiva, eikä niitä tarvitsisi kiirehtiä.

Oikeus olla -kansalaisaloitteen ja hallituksen laatiman translakiesityksen merkittävin ero se, että hallituksen esityksessä sukupuolen oikeudellinen korjaaminen olisi mahdollista vain yli 18-vuotiaille. Tämän vuoksi haluamme korostaa tässä puheenvuorossa erityisesti sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten asemaa ja kansalaisaloitteen hyväksymistä hallituksen esitystä täydentävänä kokonaisuutena.

Virheellinen oikeudellinen merkintä translapsen ja -nuoren virallisissa tiedoissa, joka ei vastaa nuoren sukupuoli-identiteettiä, asettaa kyseisen nuoren vaarallisen alttiiksi monenlaisille syrjiville käytännöille, hankaloittaa heidän elämäänsä ja estää heitä elämästä elämäänsä ja tekemästä valintoja yhdenvertaisessa asemassa cissukupuolisten lasten ja nuorten, eli syntymässä sukupuoleltaan oikein määriteltyjen, lasten ja nuorten kanssa.

Vaikka kyseessä on tavallaan vain ruksi paperissa, sillä voi olla hyvin kauaskantoiset vaikutukset. Juridinen sukupuoli-merkintä näkyy passin ja muiden henkilöllisyystodistusten lisäksi henkilökohtaisessa sosiaaliturvatunnuksessa, ja tämän myötä esimerkiksi työ- ja koulutodistuksissa ja kirjasto- ja bussikorteissa. Väärä juridinen sukupuoli-merkintä voi näin aiheuttaa hankaluuksia esimerkiksi matkustaessa, kun turvatarkastukseen mennessä passin sukupuoli-merkintä ei vastaakaan ihmisen ulkoista olemusta. Koska sukupuoli-merkintä on nähtävissä monenlaisissa todistuksissa ja hakemuksissa, joita on vaikea tai jopa mahdoton muuttaa jälkikäteen, vaikuttaa se transihmisten elämänvalintoihin ja mahdollisuuksiin

esimerkiksi opiskella tai hakea töitä. Tässä sitaatissa nykyisin nuori aikuinen transihminen kertoo, kuinka väärä juridinen sukupuolimerkintä on vaikuttanut hänen elämäänsä:

“Nykyinen translainsäädäntö vei minulta aivan liian monta hyvää elinvuotta elämästäni. Kärsin masennuksesta, enkä voinut hakea kouluun... Translain uudistus on tehtävä ja saatava transnuoret mukaan elämään mahdollisimman nopeasti.”

Tämä sitaatti on peräisin Translasten ja nuorten perheet ry:n kokoamasta aineistosta pari vuotta sitten yhdistyksen toiminnassa mukana olleilta perheiltä ja heidän lapsiltaan. Pitkä ja vaikea sukupuolen juridista korjaamista edeltävä diagnoosiprosessi sekä 18 vuoden ikävaatimus jättää siis transihmiset usein ikävään ja vahingolliseen välitilaan, jossa he eivät voi elää elämäänsä kuten muut.

Muiden vaikutusten lisäksi tämä vaikuttaa transihmisten, myös alaikäisten, kokemukseen kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta omaan elämään vaikuttamiseen. Esimerkiksi vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan sukupuolivähemmistöön kuuluvista nuorista vain 62% koki voivansa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun ja 59% koki saavansa apua silloin, kun sitä todella tarvitsee. Cissukupuolisilla nuorilla samoihin kysymyksiin vastaukset olivat 84% ja 81%.

Pari sanaa kasvurauhasta.

Usein sukupuolivähemmistöön kuuluviin lapsiin ja nuoriin liittyvän keskustelun yhteydessä käytetään käsitettä ”kasvurauha”. Tällä tarkoitetaan valitettavan usein sitä, että lapsilta ja nuorilta halutaan tilan ja rauhan sijaan riistää mahdollisuus sukupuoli-identiteettiin liittyvään itsetutkiskeluun, tiedon saamiseen ja oman identiteetin sanoittamiseen. Tähän liittyy epäilykset siitä, että alaikäiset olisivat liian nuoria tietämään omaa sukupuoltaan, tai jopa ajatukset siitä, ettei transsukupuolisia lapsia ja nuoria voisi olla edes olemassa.

Translapset ja -nuoret ovat kuitenkin hyvin vahvasti totta ja olemassa, ja he tarvitsevat tukea, turvaa ja tilaa olla omia itsejään. Nykyinen lainsäädäntö ei millään tavalla tue heidän oikeuttaan kasvaa rauhassa, jos he ovat arkisessa elämässään jatkuvasti väärinsukupuolittamisen ja sukupuoli-identiteetin kieltämisen uhan alla. Mahdollisuus oikeudellisen sukupuolen vahvistamiseen toisi sukupuolivähemmistöön kuuluville lapsille ja nuorille sen, että myös he saisivat kasvaa rauhassa omana itsenään, ilman pelkoa ja ahdistusta. Itsemäärättyoikeuden kunnioittaminen on oikea tie nuorten ja lasten kasvurauhaan.

Pelko esimerkiksi siitä, että lasten vanhemmat jollain lailla johdattelisivat tai painostaisivat lapsiaan transsukupuolisiksi on täysin aiheeton. Ensinnäkin kokemus omasta sukupuolesta on sisäsyntyistä, eikä siihen voi vaikuttaa suuntaan tai toiseen ulkoa päin. Cissukupuolisesta lapsesta tai nuoresta ei ole mahdollista taivutella transsukupuolista kenenkään toimesta, eikä toisin päin translapset ja -nuoret muutu vähemmän transsukupuolisiksi heidät ja heidän kokemuksensa kieltämällä.

Translasten ja -nuorten kotiolot ovat suurella todennäköisyydellä kannustavan ja hyväksyvän sijaan päinvastaiset. Kouluterveyskyselyn mukaan sukupuolivähemmistöön kuuluvista nuorista 43% on kokenut henkistä väkivaltaa ja 19% fyysistä väkivaltaa vanhempiensa tai

muiden huolta pitävien aikuisten toimesta. He kohtaavat väkivaltaa omassa kodissaan noin kaksi kertaa niin usein, kuin cisukupuoliset nuoret.

Sen lisäksi että muu maailma suhtautuu näihin lapsiin ja nuoriin hyvin torjuvasti ja vihamielisesti, edes heidän oma kotinsa ei ole heille välttämättä turvallinen. Tilastot osoittavat, että vaikka vanhempien ja muiden huoltajien ensisijainen tehtävä on suojella ja tukea lapsia, näin ei läheskään aina ole translasten ja -nuorten kohdalla. Kansalaisaloitteen hyväksyminen ja juridisen sukupuolen korjaamisen mahdollistaminen myös alaikäisille lisää heidän suojaansa myös omassa kodissa tapahtuvalta väkivallalta, kun he saisivat enemmän valtaa omaan elämäänsä, vaikka vanhemmat ja huoltajat eivät pystyisikään hyväksymään heitä sellaisina, kuin he ovat.

Hallituksen laatiman translakiesityksen yhteydessä julkaistiin Sanna Koulun laatima selvitys sukupuolen oikeudellista vahvistamista koskevan sääntelyn vaikutuksista lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kyseisessä selvityksessä todetaan, että ehdotonta 18 vuoden ikärajaa ei voida pitää lapsen oikeuksien mukaisena ja jatkovalmistelussa tulisi harkita oikeudellisen sukupuolen vahvistamisen säätämistä myös alaikäisille henkilöille. Selvityksessä avataan, että tutkimusnäytön perusteella sukupuoliristiriidan kokemus voi alkaa aikaisessa elämänvaiheessa, ja tämän ristiriidan kanssa eläminen heikentää yksilön hyvinvointia ja altistaa hänet syrjiville käytännöille. Selvityksessä painotetaan myös sitä, kuinka monet oikeudellisen sukupuolimerkinnän vaikutukset voivat olla merkityksellisiä ikävaiheessa, jossa lapsen ja nuoren tulisi voida keskittyä koulunkäyntiin, harrastuksiin ja vertaissuhteisiin. Koulutodistuksissa ja muissa henkilöllisyyttä ilmentävissä asiakirjoissa oleva oikeudellinen sukupuolimerkintä, joka vastaa lapsen tai nuoren sukupuoli-identiteettiä, voi selvityksen mukaan auttaa lieventämään erinäisiä haitallisia vaikutuksia, sekä tukemaan hakeutumista koulutukseen ja työhön. Selvityksessä todetaan tosiaan hyvin suoraan ja yksiselitteisesti, että ehdotonta täysi-ikäisyyteen asetettavaa ikärajaa ei voida pitää lapsen oikeuksien mukaisena.

Oikeus olla -aloite ottaa kantaa myös Digi- ja väestötietoviraston (DVV) ylläpitämään tietokantaan sukupuoltaan oikeudellisesti korjanneista ihmisistä. Kyseessä on siis käytäntö, jossa nykyisin sukupuolen juridisen korjaamisen jälkeen väestötietojärjestelmään jätetään merkintä korjaamisen tapahtumisesta. Näin syntyy niin kutsuttu transrekisteri, joka on nykyisessä muodossaan hyvin vakava turvallisuusriski. Ei ole hyväksyttävää eikä kestävä, että väestötietojärjestelmästä on kaivettavissa esiin täydellinen lista tällaiseen erittäin haavoittuvaan asemaan kuuluvan ihmisryhmän jäsenistä. Tilanne, jossa rekisterin tietoja päätyisi väärin käsiin, on potentiaalisesti hyvin vaarallinen. Kansalaisaloitteessa esitämme, että tällainen tilastointi sukupuolen juridisesta korjaamisesta poistetaan väestötietojärjestelmästä pikimmiten.

Translain uudistus ihmisoikeuksia ja itsemäärittelyoikeutta kunnioittavaksi on mukana nykyisen hallituksen ohjelmassa. Hallituksen translakiesitys sisältää paljon hyvää, mutta se ei takaa transihmisten oikeuksien toteutumista siten, kuin olisi kohtuullista. Tätä hallituksen esitystä olisi helppo muokata hyväksi ja ihmisoikeuksia kunnioittavaksi poistamalla vaatimus täysi-ikäisyydestä, sekä mahdollistamalla sukupuolen juridinen korjaaminen omalla ilmoituksella, ilman erillistä hakemusta tai harkinta-aikaa.

Hallituksen esitys uudeksi translaiksi sisältää vaatimuksen hakemusmenettelystä, jossa oikeudellista sukupuolen vahvistamista hakevan ihmisen tulee esittää selvitys siitä, että hän kokee pysyvästi kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen. Menettely sisältää myös 30 päivän mittaisen "harkinta-ajan", jonka aikana hakija voi perua tekemänsä hakemuksen. Tämänkaltaisen menettely on kohtuuton ja kriteereiltään epäselkeä, ja jo nyt esimerkiksi nimenmuutoshakemuksien hyväksyminen kestää kauan enemmän hakemusten käsittelyiden viivästyessä. Odotusajan ja selvityksen vaatimus on tarpeetonta ja kohtuutonta, ja asettaa hakijat eriarvoiseen asemaan. Oikeus olla -kansalaisaloitteessa vaadimme, että sukupuolen juridinen korjaaminen olisi yksinkertainen ilmoitusasia, joka sekä vähentäisi tarpeetonta byrokratiaa että takaisi transihmisille todellisen itsemäärittelyoikeuden.

Haluamme muistuttaa, että Suomi on toistuvasti saanut huomautuksia ihmisoikeustoimijoilta nykyisen translain johdosta. Esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien komitea on 6.12.2016 annetussa kommentissaan lasten oikeuksien toteutumisesta (CRC/C/GC/20, kohta 34) todennut, että kaikilla nuorilla on oikeus sukupuoli-identiteetin turvaamiseen ja vaatii jäsenvaltioita kumoamaan kaikki lait, jotka jollain tavoin syrjivät henkilöitä sukupuoli-identiteetin perusteella. Suomi on sitoutunut noudattamaan Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimusta kokonaisuudessaan.

Samalla esimerkiksi Norjassa, Tanskassa ja Islannissa on voimassa itsemäärittelyyn perustuvat translait ja juridisen sukupuolimerkinnän korjaaminen on tietyin ehdoin mahdollista myös alaikäisille. Myös Ruotsissa on tällä hetkellä suunnitelmia translain uudistamiseksi, ja siellä on ehdotettu, että juridisen sukupuolen vahvistaminen olisi mahdollista 12 vuotta täyttäneille huoltajan suostumuksella. Mikäli eduskunta päättää kääntää selkänsä translapsille ja -nuorille, Suomi on vaarassa jäädä ainoaksi pohjoismaaksi, joka haluaa pitää kiinni perusteettomasta ikärajavaatimuksesta.

Uskomme, että me kaikki itse kukin haluamme varmasti lapsille ja nuorille hyvää, ja että haluamme, että he saavat turvallisimman, parhaimman mahdollisen kasvuympäristön sekä parhaat mahdolliset eväät elämään.

Lapset eivät tarvitse suojelua oman sukupuolen tai sukupuolen ilmaisun tutkimiselta tai tiedolta sukupuolen moninaisuudesta. Lapset tarvitsevat tilaa olla ja kasvaa juuri sellaisina kuin he ovat, ja he tarvitsevat suojaa syrjinnältä sekä väkivallalta. Sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten tukeminen ja heidän itsemäärittelyoikeutensa kunnioittaminen tarjoavat heille tätä suojaa. Palaan taas kasvurauhan käsitteeseen. Todellinen kasvurauha on tilan antamista, ei väkipakolla ennalta määritettyyn muottiin sulkemista, jos se muotti ei tunnu omalta.

Kansalaisaloite keräsi vaadittavat 50 000 kannatusilmoitusta alle kahdessa vuorokaudessa sen julkaisemisen jälkeen. Tämä kertoo siitä, että aloitteella ja translain uudistuksella on vahva tuki kansan keskuudessa – muidenkin kuin niiden, joita translaki koskee henkilökohtaisesti. Aloite on saanut lämpimän vastaanoton ja suuren kannatuksen trans- ja koko sateenkaariyhteisöissä, jotka ovat olleet pettyneitä hallituksen lakiesitykseen ja sen viivästyemiseen. Aloitteen tukijaksi on ilmoittautunut 141 järjestöä, yritystä ja muuta yhteisöä. Joukossa on lukuisten sateenkaari- ja ihmisoikeustoimijoiden lisäksi esimerkiksi useimpien eduskuntapuolueiden nuoriso- ja opiskelijajärjestöjä.

Tähän liittyen: on nähtävissä, että he, jotka ovat perehtyneet sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten elämään, sekä he, keitä translain säädäntö koskettaa henkilökohtaisesti, myöskin kannattavat translain kattavaa kokonaisuudistusta sekä vaativat transihmisten itsemäärittelyoikeuden kunnioittamista.

Äänekkäimmin translain uudistamista taas tuntuu vastustavan ne, keitä laki ei kosketa, ja jotka eivät ole kunnolla perillä siitä, mistä kyseisessä laissa on todella kysymys ja miten se konkreettisesti vaikuttaa transihmisten elämään. Erityisesti itsemäärittelyoikeuden ikärajan alentamista 18 ikävuodesta tuntuu vastustavan kaikkein eniten ne, keillä on kaikista etäisin ja virheellisin käsitys siitä, mistä tällaisessa muutoksessa on todella kysymys. Samalla asiat, joita kansalaisaloitteella tavoitellaan, ovat lopulta hyvin yksinkertaisia, pieniä mutta suuria. Translaki ei vaikuta mitenkään niihin, joita se ei koske, mutta sen merkitys transihmisille ja heidän hyvinvoinnilleen on mittaamaton.

Tähän loppuun halusimme todeta vielä suoraan sen, että politiikkaan kuuluu vaihtoehtojen punnitseminen ja valintojen tekeminen. Translain ikärajakysymyksessä valittavana on, haluammeko lievittää vai ylläpitää erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten kärsimystä.

Päätös ikärajan säilyttämisessä 18 vuodessa ei olisi neutraali valinta, eikä se olisi perusteltavissa esimerkiksi tutkimustiedon puutteella tai toiveella edetä translakiuudistuksen kanssa varovasti askel kerrallaan. Kyseessä olisi tietoinen valinta translasten ja -nuorten ihmisoikeuksia ja hyvinvointia vastaan.

Suomen transyhteisö on odottanut translain korjaamista kaksikymmentä vuotta. Kaipaamme kipeästi sitä, että lakiuudistus saatettaisiin päätökseen mahdollisimman pian, ja että uudistus toteutettaisiin perusteellisesti ja kokonaisvaltaisesti kaikkien transihmisten ihmisoikeuksia kunnioittavasti.

Oikeus olla -kansalaisaloite täydentää hallituksen laatimaa esitystä ja kansalaisaloitteen hyväksymisen myötä translaista olisi mahdollista luoda kerralla onnistunut kokonaisuus.

Kiitos.